

IZVJEŠĆA – REPORTS

SARAJEVO – 12. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ MUZIKA U DRUŠTVU, 10-12. 12. 2020.

Dvanaesto izdanje sarajevskoga bijenalnog simpozija *Muzika u društvu* u potpunosti se održalo *online*, čime se, uz prevenciju epidemije bolesti COVID-19, omogućio pristup mnogo široj publici: sve su se sesije emitirale putem ZOOM i YouTube aplikacije, a snimke cijeloga simpozija dostupne su i danas na YouTube kanalu Muzikološkog društva Federacije Bosne i Hercegovine. Simpozij se sastojao od dvaju plenarnih izlaganja te dviju tematskih i trinaest redovitih sjednica.

Tematske sjednice bile su posvećene 100. godišnjici rođenja Zaima Imamovića te nekrologu dr. Zija Kučukalića. O velikanu sevdaha Zaimu Imamoviću govorili su **Maja Baralić Materne** (BH Radio 1), **Nirha Efendić** (Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine), **Damir Imamović**, **Lejla Kalamujić** i **Tamara Karača Beljak** (Univerzitet u Sarajevu), a o dr. Ziji Kučukaliću **Maja Baralić Materne**, **Svjetlana Bukvich** (City University of New York), **Mladen Milićević** (Loyola Marymount University), **Ankica Petrović**, **Ubavka Prusina-Prašo** (Gimnazija fra Grge Martića Mostar) i **Aleksandra Wagner** (Schools of Public Engagement, The New School).

Lana Šehović Paćuka (Univerzitet u Sarajevu) u svojem se plenarnom predavanju bavila istraživanjem prisutnosti žena u glazbenoj izvođačkoj praksi Sarajeva na prijelazu u 20. stoljeće, ukazavši na to da su doseljenice imale aktivnu ulogu u promociji javnog nastupa žena izvan okvira salonskog i amaterskog muziciranja. **David Clampitt** (Ohio State University) u svojem je plenarnom izlaganju povezoao Beethovenov pretposljednji gudački kvartet, op. 131 u cis-molu i jednu od posljed-

njih Schubertovih pjesama *Der Doppelgänger* (Dvojniki), pronašavši paralele u ton-skim jezicima ovih djela.

Prve tri redovite sjednice bile su historiografske prirode; najprije je **Vjera Katalinić** (HAZU) izložila doprinos i kontekst životnih okolnosti Sidonije Rubido Erdődy kao jedine plemkinje koja je aktivno nastupala na koncertima i u kazalištu, a potom su kontekst i recepciju nastanka opere *Kukuška* Franza Lehara u Puli izložile **Marijana Kokanović Marković** (Univerzitet u Novom Sadu) i **Lada Duraković** (Sveučilište Jurja Dobrile u Puli). **Ana Popović** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) opisala je konstrukciju glazbenog krajolika na primjeru grada Osijeka. **Lana Šehović Pačuka** (Univerzitet u Sarajevu) bavila se prvim izvedbama i recepcijom Beethovenovih djela u Sarajevu 19. stoljeća, a posebno njegove Treće i Šeste simfonije. **Sara Ries** (HAZU) u svojem je referatu istražila korespondente Franje Ksavera Kuhača u Bosni i Hercegovini, a **Vilena Vrbanić** (Sveučilište u Zagrebu) opisala je i klasificirala glazbene instrumente iz fundusa Kulturno-povijesnog muzeja u Dubrovniku. **Tatjana Mrđa** (Univerzitet u Novom Sadu) izvijestila je o razvoju crkvenog pjevačkog društva za vrijeme dok je njime ravnao Karel Napravnik. **Marija Tomić** (Univerzitet umetnosti u Beogradu) bavila se glazbenom djelatnošću biologa Siniše Stankovića kao koncertnog flautista i osnivača Kolegijuma Muzikuma, udruženja za komorno muziciranje beogradskog univerziteta. **Tatjana Čunko** (HAZU) bavila se izvedbama djela hrvatskih skladatelja koji su emigrirali u Bosnu i Hercegovinu na koncertima ansambala Radio-televizije Zagreb.

Ovaj referat bio je dobar uvod u četvrtu sjednicu koja je sadržavala priloge za povijest diskografije. **Jelka Vukobratović** (Sveučilište u Zagrebu) istraživala je ranu diskografiju u Hrvatskoj i s njome povezan prodor zapadnih popularnih glazbi te ulogu Vlahe Paljetka u tom procesu. **Tanja Halužan** (IEF) također se bavila ranom diskografijom u Hrvatskoj, istraživši diskografsko profiliranje kajkavskog dijalekta u diskografskoj produkciji na primjeru pjesme *Vu plavem trnaci*. **Naila Ceribašić** (IEF) istražila je protok glazbenika i glazbenog repertoara među različitim diskografskim tvrtkama u Hrvatskoj i Europi pomoću dvaju primjera: repertoara hrvatskih božićnih pjesama i sevdalinke *Kradem ti se u večeri*. Peta sjednica logično se nastavljala na četvrtu i tematizirala je glazbu u popularnoj kulturi u Bosni i Hercegovini. **Senka Hodžić** analizirala je medijski tretman bosanskohercegovačke pop-rock scene tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća u dnevnom listu *Oслобоđenje*. **Vesna Andree Zaimović** bavila se sličnom problematikom, analizirajući konceptualni album *Modra rijeka* sarajevske pop-rock grupe Indexi. **Ognjen Tvrtković** (MD BiH) istraživao je doprinos skladatelja Jurislava Korenića jazz, popularnoj i kabaretskoj sceni istog razdoblja analizirajući songove koje je napisao za potrebe humoristične serije *Karađoz*, emitirane na TV-u Sarajevo 1969-70. godine.

Šesta sjednica bavila se refleksijama tradicije u djelima bosanskohercegovačkih glazbenika. **Naida Hukić** (Univerzitet u Sarajevu) analizirala je dvije koncer-

tantne skladbe nastale kao posveta žrtvama poginulim u ratu devedesetih: Koncertni stavak za klarinet i orkestar *Kapija* (1997) Asima Horozića i Koncert za klavir i orkestar a-mol (2010) Dine Rešidbegovića. **Zdravko Drenjančević** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) analizirao je načine na koje se upotrebljava slavonski melos u umjetničkoj glazbi 20. stoljeća, a **Snježana Đukić-Čamur** (Univerzitet u Istočnom Sarajevu) analizirala je glazbeni opus Vojina Komadine inspiriran književnim djelima Maka Dizdara.

Sedma i osma sjednica bavile su se temama iz područja glazbe i pedagogije. Širim utjecajem glazbe na zajednicu bavila se **Aleksandra Pavićević** (Osnovna škola »Đorđe Krstić« Beograd) izloživši analizu dječjih manifestacija u kontekstu njihovih programa na primjeru manifestacija *Fedeho* i *Radost Evrope* i istraživši njihov utjecaj na ukupnu glazbenu kulturu u Srbiji. **Ana Čorić** (Sveučilište u Zagrebu) također se bavila društvenom ulogom glazbe u zajednici izloživši koncept Community Music i mogućnostima uključivanja tog koncepta u visokoškolsko obrazovanje budućih glazbenika. **Snježana Dobrota** (Sveučilište u Splitu) bavila se utjecajem dobi/godine studija na stavove studenata prema djeci izbjeglicama i na njihove interkulturalne stavove te je potvrdila utjecaj dobi/godine studija na preferencije glazbi svijeta, naglasivši tako važnost interkulturalnog glazbenog obrazovanja. **Goran Sučić** (Sveučilište u Splitu) iznio je dosadašnja saznanja o emocionalnom doživljaju umjetničkog djela u slučaju djece rane i predškolske dobi. **Valida Akšamija-Tvrtković** i **Nermin Ploskić** (Univerzitet u Sarajevu) ukazali su na potrebu za uvođenjem suvremenih tehnologija u glazbenu edukaciju te na presudnost uloge koju u tom procesu imaju glazbeni pedagozi. **Nerma Hodžić-Mulabegović** (Univerzitet u Sarajevu) bavila se specifičnostima nastave solfeggia; izložila je komponente kreativnosti u nastavi, definirala kreativno mišljenje u glazbi i predstavila kreativne tehnike poučavanja koje su praktično provedene u nastavnom procesu. **Ivana Hadžihanović** (Osnovna muzička i baletska škola Novo Sarajevo), **Merima Čaušević** i **Indira Mahmutović** (Univerzitet u Sarajevu) bavile su se pozitivnim utjecajem glazbeno-plesnih radionica za djecu s oštećenjem sluha na njihove motoričke sposobnosti.

Deveta sjednica bila je posvećena aktualnim istraživanjima u etnomuzikologiji. **Mirza Kovač** (Univerzitet u Sarajevu) predstavio je digitaliziranu zbirku odabranih islamskih obrednih melo-poetskih oblika s posebnim osvrtom na snimke koje su nastale prije četrdeset i više godina, ostavštinu akademika Cvjetka Rihtmana. **Vesna Ivkov** (Univerzitet u Novom Sadu) predstavila je specifičnosti sevdalinke izvan granica Bosne i Hercegovine na primjeru glazbenog stvaralaštva Srbo-slava Srbe Ivkova. **Jakša Primorac** (HAZU) kritički je izložio pregled raznih hipoteza o nastanku balkanske opore dijafonije, a **Anči Leburić** (Sveučilište u Splitu) i **Lidija Vladić-Mandarić** (Sveučilište u Mostaru) na primjeru monografije o Nikoli Bublji problematiziraju kvalitativne metodologije kao odgovor na današnja istraživačka pitanja u etnomuzikologiji. Tematikom interdisciplinarnog pristupa glazbi

bavila se i 10. sjednica. **Sarina Bakić** (Univerzitet u Sarajevu) napravila je kritički osvrt na stanje u glazbenoj kritici u Bosni i Hercegovini u odnosu na svjetske trendove, a **Ivana Seletković** (Univerzitet u Sarajevu) predstavila je model istraživanja opere kao društvenog fenomena. **Alma Ferović Fazlić** (Univerzitet u Sarajevu) i **Sanja Nuhanović** (Brodski harmonikaški orkestar Bela pl. Panthy) istražile su ulogu svih režijskih segmenata unutar koncertne izvedbe na primjerima koncerata *Broadway-West End mjuzikli 80.* i *No one but you*, izvedenih u okviru Međunarodnog festivala harmonike *Bela pl. Panthy* u Slavonskom Brodu. **Ana Perunović Ražnatović** (Univerzitet Crne Gore) izložila je treći referat tematski vezan uz Beethovena, donoseći zanimljivu sociološku paralelu između njegove gluhoće i izoliranosti od svijeta pred kraj života s izolacijom i ostalim nemogućnostima obilježavanja 250. godišnjice njegova rođenja u Crnoj Gori. Time je ujedno najavila 13. sjednicu koja se bavila izazovima s kojima se glazba susreće u eri bolesti COVID-19. U sklopu te sjednice **Damir Imamović** istražio je kako su centralni pojmovi vezani za glas i njegovu percepciju sukreirali svijest o žanru sevdaha i sevdalinke i kakvu su ulogu u tome imale ranije epidemije bolesti koje su zahvaćale dišne puteve i organe za proizvodnju glasa. **Stefania de Kenessey** (Eugene Lang College, The New School) razmatrala je upotrebu tišine, odnosno pauze u glazbi u trima kanonskim djelima: Monteverdijevu *Orfeju*, Mozartovu Klavirskom koncertu u A-duru, K.488 i u Beethovenovoj Petoj simfoniji u c-molu, op. 67. **Lucas Wink** (University of Aveiro) predstavio je načine na koji su portugalski Bombos ansambli virtualno održali kontinuitet postojanja unatoč zabranama okupljanja tijekom pandemije.

Na 11. sjednici problematizirao se odnos glazbe i politike. **Timur Sijarić** (Austrijska akademija znanosti) istraživao je ulogu glazbe u kulturnoj humorističnoj seriji *South Park*. **Vladimir Đurišić** (Univerzitet Crne Gore) izložio je paralelu razvoja crnogorske glazbe s razvojem njezina državnog identiteta kao turističke destinacije. **Amila Ramović** (Univerzitet u Sarajevu) analizirala je načine na koje je Heiner Goebbels iskazao Eislerovu političku ideologiju kroz različita kompozicijsko-tehnička rješenja u kompoziciji *Eislermusik*. Rad **Azre Imširović** (Univerzitet u Sarajevu) bavio se definiranjem glazbenog palestinskog identiteta u odnosu na izraelsku okupaciju.

Dvanaesta sjednica, poetski nazvana *Muzika kroz prostor i vrijeme*, donijela je tri izvanregionalna rada. **Patrick Huang** (University of Western Ontario) izložio je komparativnu analizu glazbenoteoretskih traktata Nikomaha i Liu Ana, **Olena Ushchapivska** (Republički institut za kontinuirano obrazovanje, Doneck) analizirala je evokaciju suvremenog poetskog teksta putem glazbenoga medija na primjeru ciklusa *Monoloji* ukrajinskog skladatelja Petričenka utemeljenog na tekstu Brodskog. **Matthew Sergeant** (Bath Spa University) uspoređuje korisnički pristup pretraživanju glazbe na platformi Spotify uz pomoć algoritama i programa za pretraživanje i ručno pretraživanje gramofonskih ploča, koje također u posljednje vrijeme ponovo postaju popularne.

Završnu sjednicu moderirala je **Amila Ramović** uz sudjelovanje **Maje Baralić Maderne, Vladimira Đurića, Merime Čaušević, Damira Imamovića i Lane Šehović Pačuke**. Na sjednici se u neformalnom tonu raspravljalo o budućnosti muzikologije i nastave glazbe na visokim učilištima te o institucionalnom bavljenju glazbom, posebice u kontekstu trenutačnih procesa digitalizacije i globalizacije.

Ana POPOVIĆ
Osijek

CLUJ-NAPOCA, RUMUNJSKA – THE COMMON SPACE OF THEATRE – THE THEATRE OF THE COMMON SPACE, INTERNATIONAL ONLINE CONFERENCE, 19-20. 3. 2021.

Navedeni međunarodni znanstveni skup s naslovom na četirima jezicima (*A színház közös tere – a közös színháza / Spațiul comun al teatrului – teatrul spațiului comun / Der gemeinsame Raum des Theaters – das Theater des gemeinsamen Raumes / The Common Space of Theatre – The Theatre of the Common Space*) bio je još jedan u nizu susreta znanstvenika koji su se tijekom 2021. godine održali širom Europe i svijeta *online*, tj. bez osobne fizičke nazočnosti sudionika na mjestu događanja. A to mjesto u ovom je slučaju bio grad Cluj-Napoca (mađarski Kolozsvár, njemački: Klausenburg; Napoca označuje starorimski naziv naseobine na mjestu današnjeg Cluja), treći najveći grad Rumunjske, povijesno središte i najvažniji grad Transilvanije, u kojem je inače bio rođen veliki ugarsko-hrvatski kralj iz 15. stoljeća Matijaš Korvin (1443-1490), čiju je mudru i uspješnu vladavinu pamtio narod sjeverozapadne Hrvatske još u vrijeme velike Seljačke bune 1573. (Inače, pisac ovog izvješća osobno žali što se skup nije održao uživo kako bi mogao posjetiti ovo živopisno kulturno i sveučilišno središte, inače grad prijatelj Zagreba.)

Tema samoga skupa vrlo je zanimljiva kao ideja: zgrade kazališta u 19. stoljeću kao čvrsto zidane stalne građevine za razliku od privremenih i improviziranih pozornica sagrađenih od potrošnog i manje solidnog materijala poput drveta. Druga je zanimljivost skupa bila neobična višejezičnost (vidi naslov skupa!) predstavljenih priopćenja – na mađarskom, rumunjskom, njemačkom i engleskom jeziku, s nekim referatima simultano prevedenim s mađarskog i rumunjskog na engleski (7) te s njemačkog na rumunjski (3). Preostalih 17 priopćenja bilo je podneseno na mađarskom bez prevođenja (8), njemačkom (1) i engleskom (8). Na taj je način dio priopćenja ostao u okvirima jezika koje dio sudionika nije razumio, pa je i distribucija tako priopćenih znanstvenih rezultata i spoznaja (p)ostala djelomično ograničena, što uključuje i pisca ovih redaka. Program je uključivao i istup dvoje hrvatskih muzikologa – **Vjere Katalinić i Stanislava Tuksara** (nastavak je to kontakata koje su hrvatska i rumunjska muzikologija začele u Nicosiji na Cipru 2017. i uspješno nastavile

dvama skupovima u Bukureštu 2019. te skupom u Bukureštu i *online* predavanjima za rumunjske doktorande s triju sveučilišta 2021. godine).

V. Katalinić izvijestila je o dvjema 1798. i 1834. godine čvrsto izgrađenim kazališnim kućama u Zagrebu (*Two Solid Theatres in Zagreb*), njihovim arhitektonskim odlikama, namjenama, repertoarima, publikama te o njihovoj sudbini, a obje su u povijesti bile od društveno-političkog i kulturnog značaja. Naime, prvo se kazalište (tzv. Amadejevo) osnovalo 20 godina nakon što je Zagreb postao glavni grad Hrvatske (1798), a drugo (tzv. Stankovićevo) na samom početku ilirskog pokreta (1834). Ovo izlaganje bilo je dio projekta NETMUS19, što ga je financirala Hrvatska zaklada za znanost.

S. Tuksar izvijestio je o jednom dinamičnom i kontroverznom aspektu društveno-kulturnog identiteta Zagreba i Hrvatske krajem 19. stoljeća u priopćenju naslovljenom *A Clinch of Music, Theatre and Politics: The 1895 Fellner-Helmer Building of the Croatian National Theatre in Zagreb*. Riječ je o izgradnji Fellner-Helmerove zgrade Hrvatskog narodnog kazališta, njezinu projektu, narudžbi, javnom prikupljanju sredstava za gradnju i određivanju lokacije, u čemu su bili angažirani Sabor, ban Károly Khuen-Héderváry i njegov ministar Isidor Kršnjavi. Posebno se apostrofirao boravak cara Franje Josipa I. u Zagrebu, njegovo sudjelovanje u otvorenju kazališne zgrade, prigodna glazba I. Zajca te politički skandal oko zlouporabe cijele ceremonije u promađarske političke svrhe i spaljivanja mađarske zastave koje su obavili zagrebački sveučilištarci.

Ostala su se priopćenja bavila vrlo raznorodnim temama, iako su prevladavale one koje se tiču lokalnog i regionalnih kazališta: razdobljem 1834-1835. kao prijelomnim za kazalište u Cluju (**Egyed Emese**); dramskim tekstovima o scenskoj interpretaciji početkom 19. stoljeća (**Tar Nóra**); prvim mađarskim *singspielom* (**Horváth Pál**); dramskim prijevodima Ide Komlóssy (**Kozma Éva**); dramskim prijevodima Sándora Kovásznaia (**Boér Máté**); dramskim dimenzijama biblijskih tekstova (**Gorbai Gabriella**); izgradnjom ljetne kazališne zgrade u Kolozsváru (**Demeter Kata**); pisanom ostavštinom redatelja Vlada Mugura (**Szabó Réka**); bečkim Burgtheatrom kao zajedničkim prostorom nakon 1918. (**Elisabeth Grossegger**); iluzijama čvrstih pozornica, odnosno izvedbenim prostorima u 19. stoljeću u Njemačkoj (**Paul S. Ulrich**); historiografskim gledištem o prostoru/vremenu, odnosno analizom kazališnog prostora (**Sirató Ildikó**); nastankom gradskog kazališta u poljskom Toruńu 1904. (**Marek Podlasiak**); izvedbom Körnerove tragedije *Zrinyi* u Kolozsváru 1821. (**Kovács Kálmán**); sjećanjima na kazalište u Cluju (**Gajdó Tamás**); unutarnjim prostorom prvog zidanog kazališta u Cluju nakon 1865. (**Lázok János**); kazališnom pedagogijom u obrazovanju odraslih (**Mirona Stănescu**); repertoarom Peštanskog nacionalnog kazališta 1843-1846. (**Kim Katalin**); mapiranjem mađarskog kazališnog života u drugoj polovici 19. stoljeća (**Bartha Katalin Ágnes**); »zidanim kazalištem« i prvom rumunjskom kazališnom grupom u Cluju (**Anca Hatieganu**); otvaranjem prostora za poslijeratne židovske predstave:

slučaj prve holokaust-drame u Cluju 1945. (**Tompa Andrea**); moći i prostornom strukturom u početcima ponovnog oblikovanja nakon 1945. i 1990. u transilvanijskim »zidanim kazalištima« (**Ungvári Zrínyi Ildikó**); izgubljenim dramama Józsefa Katone (**Demeter Júlia**); premijerama prijevoda glumice Róze Déry u Kolozsváru (**Pintér Márta Zsuzsanna**); paraliturgijskim i školskim pretečama profesionalnog kazališta u Transilvaniji (300 godina misterijskih igara u Csíksomlyóu/Şumuleu Ciucu) (**Medgyesy S. Norbert**); kazalištem kao prostorom općeg sjećanja (**János Szabolcs**).

Stanislav TUKSAR
Zagreb

OSIJEK – MEĐUNARODNI INTERDISCIPLINARNI UMJETNIČKO-ZNANSTVENI SKUP *PAJO KOLARIĆ I NJEGOVO DOBA*, 26. 5. 2021.

U Osijeku se povodom 200. obljetnice rođenja Paje Kolarića u tijeku gotovo cijele godine održavaju programi manifestacije Dani Paje Kolarića, koju je organizirala Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku. Ona uključuje izložbe, koncerte, radionice i aktivnosti popularizacije znanosti, natječaj za novu kompoziciju te snimanje i montažu dokumentarno-igranog filma o Paji Kolariću, premijera kojeg se planira za rođendan Paje Kolarića 17. siječnja 2022. Jedan od središnjih programa ovog projekta bio je i Međunarodni interdisciplinarni umjetničko-znanstveni skup *Pajo Kolarić i njegovo doba*, održan 26. svibnja 2021. Skup se sastojao od četiriju plenarnih izlaganja i čak 33 referata koji su se prezentirali u dva puta po tri paralelne sekcije.

Nakon svečanosti otvorenja započela su plenarna izlaganja. **Vjera Katalinić** (HAZU) održala je izlaganje naslova *Pajo Kolarić (1821. – 1876.) u mreži svojih suvremenika*, u kojem je prezentirala poznanstva i povezanosti Paje Kolarića sa suvremenicima iz svijeta glazbe i politike, a oslanjajući se na rezultate istraživanja velikog projekta Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u 'dugom 19. stoljeću' – od Luke Sorkočevića do Franje Ksavera Kuhača. **Vlatka Lemić** (Sveučilište u Zagrebu) u svojem izlaganju naslova *Programi razvoja publike u baštinskim ustanovama – suvremeni europski trendovi i inicijative* predstavila je različite pristupe digitalizaciji i organizaciji arhivskih podataka koji pridonose dostupnosti i zanimljivosti široj javnosti. **Marija Benić Penava** (Sveučilište Dubrovnik) i **Zvezdana Penava Brekalo** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) izložile su povijesni kontekst u kojem je djelovao Pajo Kolarić u izlaganju naslova *Ekonomske, društvene i prosvjetne prilike u Osijeku u vrijeme Paje Kolarića (1821. – 1876.)*, koje su pripremile u suradnji sa **Zlatom Živaković-Kerže** (Hrvatski institut za povijest). **Dražen Kušen** (Državni arhiv u Osijeku) u svojem je izlaganju naslova *Zapisi o Paji Kolariću u Državnom*

arhivu u Osijeku prezentirao biografske podatke koji se o Paji Kolariću mogu pro-naći u Državnom arhivu u Osijeku te stanje istraživanja tih podataka. Potom je uslijedio rad u sekcijama. Sekcije su kao i plenarna izlaganja bile organizirane dije-lom uživo, a dijelom na daljinu, uz direktan prijenos putem ZOOM aplikacije. Šest tematskih područja skupa prezentiralo se u šest sekcija.

U prvoj sekciji naslova *Pajo Kolarić i njegovi suvremenici* najprije su se **Željko Bartulović** (Sveučilište u Rijeci) i **Daniel Haman** (Sveučilište Josipa Jurja Stross-mayera u Osijeku) osvrnuli na saborske govore Paje Kolarića, koji se srčano za-lagao za interese Osijeka i Slavonije, posebice za rješavanje različitih tekućih pro-blema koji su mučili njegove sugrađane: od komunalnih i administrativnih do političkih i pravnih. **Davor Brđanović** (Glazbena škola u Varaždinu) izložio je do-prinos rođenog Varaždinca Nikole pl. Fallera hrvatskoj glazbenoj historiografiji, ali i općoj kulturi te se posebno osvrnuo na vrijeme koje je proveo u Osijeku, ista-knuvši potrebu za uvrštavanjem Fallera u školske i sveučilišne kurikule. **Ivana Paula Gortan-Carlin** (Sveučilište Jurja Dobrile u Puli) izložila je rad skladatelja Matka Brajše Rašana kroz prizmu novinskih napisa u jedinim istarskim novinama na hrvatskom jeziku *Naša sloga*, posebno istaknuvši njegovu ulogu u promicanju hrvatskog narodnog preporoda na području Istre, a navela je i repertoare Kolari-ćevih suvremenika koji se pojavljuju u novinama. Posebno je istaknula važnost etnomuzikološkog rada Matka Brajše Rašana, čime ga je približila radu osječkog muzikologa Franje Kuhača. Etnomuzikološki doprinos u pedagoškoj tamburaškoj literaturi još jednog pravnik (poput Paje Kolarića), Vinkovčanina Slavka Jankovi-ća opisale su **Zrinka Šimunović** (Sveučilište u Slavonskom Brodu) i **Valentina Iveljić** (Glazbena škola Slavonski Brod). **Naila Ceribašić** (IEF) izložila je »životni put« pjesama Paje Kolarića u diskografskim izvedbama s posebnim osvrtom na najpopularniju među njima: *Miruj, miruj srce moje*. U tom osvrtu propituje socio-lošku uvjetovanost popularnosti te pjesme u kontekstu njezine diskografske povi-jesti. **Miroslava Hadžihusejnović Valašek** iznijela je pregled prvih notnih zapisa slavonske tradicijske (pučke i crkvene) glazbe: Ignjata Alojza Brlića, Karla Katine-lija, Paje Kolarića, Marijana Jaića i Franje Kuhača.

Druga sekcija nosila je naslov *Građansko i amatersko muziciranje u Slavoniji u 19. stoljeću*, čime se djelomično preklapala s prvom, a donijela je dva referata o suvre-menicima Paje Kolarića. Tako su **Ana Popović** i **Blanka Gigić Karl** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) opisale prisutnost Josipa Runjanina u urbanoj toponimiji gradova u Hrvatskoj i Novom Sadu, a **Domagoj Marić** (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova) predstavio je autobiografsku skicu dirigenta Oskara Smodeka. U ovoj sekciji predstavila su se i dva sintetska rada: **Mirjam Vida Bla-gojević** (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu) opisala je glazbeni život Osijeka u kontekstu političkih događanja od 1850. godine do početka 20. stoljeća s poseb-nim naglaskom na prevladavanje geografske i administrativne razjedinjenosti gra-da, a **Zdravko Drenjančević** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku)

predstavio je glazbeni život Đakova u istom razdoblju s posebnim naglaskom na rad amaterskih glazbenih društava.

Treća sekcija posvetila se tamburaštvu pod naslovom *Tamburaška glazba: književni, kulturno-antropološki i etnomuzikološki pogledi*. **Darko Čvudić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) osvrnuo se na današnju popularnost tambure koja je postala prepoznatljivi hrvatski brend i opisao je početak njezina razvojnog puta od samice do osnutka prvoga Tamburaškog orkestra Paje Kolarića 1847. godine. **Marija Raguž** i **Tamara Alebić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) bavile su se istraživanjem fenomena tamburaštva u slavonskoj ruralnoj kulturi pomoću razgovora s tamburašima kao nositeljima kulturne prakse sviranja. **Irena Miholić** (IEF) također se bavila fenomenom tamburaštva, istražujući tretman tambure i tamburaštva od 19. stoljeća do danas uz propitivanje razloga zbog kojih tamburaštvo nije na Listi zaštićenih kulturnih dobara Hrvatske pri Ministarstvu kulture i medija – dok su u isto vrijeme na toj listi njegovi brojni zasebni elementi. **Borko Baraban** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku), **Marija Berać-Jozić** (Glazbena škola Pavla Markovca) i **Željko Jozić** (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje) bavili su se nazivljem vezanim uz pojam tambure i tamburaštva, stavljajući naglasak na povijest tog nazivlja i njegovu baštinsku vrijednost. Festivalizacijom tamburaštva bavila se **Ana Jazbec** (Hrvatska radiotelevizija) opisivši Kolarićev lik i njegova djela u radu Tamburaškog orkestra Hrvatske radiotelevizije kroz ciklus »U ozračju tambure«. **Vedrana Marković** (Univerzitet Crne Gore) i **Denisa Zaimović** (Škola za osnovno muzičko obrazovanje Berane) internacionalizirale su temu pregledom doprinosa Internacionalnog festivala tamburaških orkestara u Bijelom Polju u Crnoj Gori.

Četvrta sekcija naslovom i sadržajem bila je vrlo slična drugoj, a nosila je naslov *Glazba, kultura i baština Osijeka u 19. stoljeću*, pa su i izlaganja bila vrlo slične tematike. **Sunčana Bašić** (Glazbena škola Franje Kuhača) također je iznijela svoje viđenje glazbenog života u Osijeku u vrijeme Paje Kolarića s posebnim osvrtom na začetke glazbenog školstva u Osijeku i djelovanje Paje Kolarića. **Hrvoje Mesić** i **Helena Sablić Tomić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) bavili su se kulturološkom analizom specifične teme važne za ukupni, pa i kulturni život Osijeka na prijelazu u 20. stoljeće: mjerama u prevenciji i suzbijanju epidemije kolere, povlačeći paralelu s današnjim mjerama u suzbijanju epidemije bolesti COVID-19. Ostali radovi u ovoj sekciji bili su vezani uz odgojno-obrazovni proces: **Jasna Šulentić Begić** i **Amir Begić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) prezentirali su ogledni nastavni sat u kojem se Pajo Kolarić upoznaje kao začetnik hrvatske tamburaške glazbe, pjevač, tamburaš, skladatelj i tekstopisac. **Ivana Pušić** (Osnovna škola Ivana Kozarca Županja) bavila se zastupljenošću djela Vatroslava Lisinskog u kurikulumima i udžbenicima za nastavu glazbe u osnovnoj i srednjim školama te je predložila nekoliko tematskih nastavnih jedinica za obradu njegova lika i djela. **Anita Gergorić** (Agencija za odgoj i obrazovanje) donijela je pregled uključenosti učenika osnovnih škola

u Republici Hrvatskoj u različite izvannastavne glazbene aktivnosti s posebnim osvrtom na aktivnosti unutar tamburaškog orkestra, koji je najzastupljeniji oblik izvannastavne aktivnosti sviranja u orkestru u Hrvatskoj. **Lidija Nikolić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) proučavala je zastupljenost tradicijske glazbe u nastavi Glazbene kulture u prvim trima razredima osnovne škole tijekom posljednjih dvaju desetljeća istaknuvši potrebu za provođenjem empirijskih istraživanja u kojima bi se sustavnim promatranjem kvalitete nastavnog procesa utvrdilo stvarno mjesto tradicijske glazbe u nastavnoj praksi.

Peta sekcija donijela je još radova iz područja odgoja i obrazovanja objedinjenih pod naslovom *Regionalna kulturna baština 19. stoljeća kao tema poučavanja u odgojno-obrazovnom sustavu*. Kao i Lidija Nikolić, **Jelena Blašković** (Sveučilište u Zagrebu) i **Marina Pizarek** (OŠ Vladimira Nazora Daruvar) proučavale su zastupljenost tradicijske glazbe s naglaskom na panonsko područje u udžbenicima glazbene kulture u prvim trima razredima osnovne škole, dok su **Zrinka Šimunović**, **Tamara Šarlija** (Sveučilište u Slavonskom Brodu) i **Mia Mucić** (Osnovna škola Zrinskih Nuštar) analizirale zastupljenost zavičajnih skladatelja i etnomuzikologa 19. stoljeća u udžbenicima predmeta Glazbene kulture i Glazbene umjetnosti. **Vesna Lončar** i **Nikolina Novaković** (Osnovna škola Antuna Mihanovića Osijek) također su se bavile nastavom u osnovnoj školi, prikazavši interdisciplinarni model nastave koji je uključivao izvanučioničku i istraživačku nastavu tijekom upoznavanja učenika s radom Paje Kolarića. **Daria Kurtić** (Agencija za odgoj i obrazovanje) i **Jasna Šulentić Begić** analizirale su kompetencije učitelja i nastavnika glazbe za revalorizaciju lika i djela Paje Kolarića metodom samoprocjene nastavnika. **Mirna Sabljar** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) opisala je i analizirala Kuhačevu klavirsku početnicu: *Prva hrvatska uputa u glasoviranje za djecu i odrasle samouke*.

Šesta sekcija bila je kulturološki orijentirana, a naslov teme joj je glasio *Društveno-ekonomski utjecaj Osijeka u 19. stoljeću s naglaskom na rad i djelo Paje Kolarića i njegovih suvremenika*. **Nikola Anušić** (Sveučilište u Zagrebu) analizirao je demografske promjene u Osijeku u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća, a **Igor Mavrin** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) bavio se aspektom industrijske baštine Republike Hrvatske i analizirao je mogućnosti kulturne i kulturno-turističke eksploatacije industrijske baštine Osijeka. **Marija Šain**, **Mateja Grbić** i **Jakov Lučentić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) bavili su se društveno-ekonomskom važnosti individualne filantropije, a **Jerko Glavaš** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku), **Marin Seleš** (Pučko otvoreno učilište Osijek) i **Marija Horniš Dmitrović** (Edutedium AB Stockholm) analizirali su procese organizacije i upravljanja kulturnim događajima te njihovom analizom putem različitih mjernih istraživačkih alata. **Darija Kuharić** (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) opisuje okolnosti ukupnoga napretka u doba bana Karla Khuen-Héderváryja na primjeru života Franje Gérarda, dok **Damir Šebo**, **Dubravka Mahaček** i

Mirko Pešić (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) uspoređuju projektnu aktivnost biskupa Josipa Jurja Strossmayera u okviru razvoja Hrvatske u 19. stoljeću s ulaganjima u projekt Slavonija, Baranja i Srijem u 21. stoljeću.

Skup je uvećan glazbenim programom, a na njegovu otvorenju predstavili su se studenti Odsjeka za instrumentalne studije. Akademski kvartet gitara (Vanessa Ilčić, Marija Bilić, Borna Valentić i Borna Simeunović) pod mentorstvom umj. savjetnika Xhevmeta Sahatxhije izveo je skladbu *Alfonsina y el mar* A. Ramireza, dok je kvartet tambura (Hrvoje Harkanovac, Mateo Fotak i Josip Živčić, brać, Dario Harkanovac, čelo) pod mentorstvom doc. art. Mie Elezović izveo tradicijsku skladbu *Da smo se ranije sreli* u aranžmanu B. Potočnika. Poslije skupa održao se koncert u sklopu ciklusa Osječka glazbena srijeda. Nastupili su Mario Zbiljski (tamburica) i Edmund Andler-Borić (orgulje) u crkvi sv. Rozalije u Ivanovcu. Na programu su bila djela J. S. Bacha, C. Ph. E. Bacha, A. H. Rosewiga, W. A. Mozarta i D. Bobića.

Ana POPOVIĆ
Osijek

ZAGREB – INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY ONLINE CONFERENCE *MUSICAL NETWORKING IN THE 'LONG 19TH CENTURY'*, 2-5. 6. 2021.

Veliki međunarodni skup *Musical Networking in the 'Long 19th Century'*, ujedno i završni simpozij projekta Hrvatske zaklade za znanost Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u «dugom 19. stoljeću» – od Luke Sorkočevića do Franje Ks. Kuhača (NETMUS19, 2017–2021), održao se od 2. do 5. lipnja 2021. Organizatori skupa bili su Odsjek za povijest hrvatske glazbe Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Hrvatski institut za povijest te Hrvatsko muzikološko društvo. Simpozij, u cijelosti na engleskom jeziku, zbog situacije s pandemijom COVID-19 održao se *online* putem platforme Zoom. Četrdeset i šest prijavljenih izlagača bilo je raspoređeno u devet sesija prema sljedećim tematskim cjelinama: Umrežavanje; Izvođači; Skladatelji, učitelji, stilovi; Izdavači, institucije, gradovi.

Nakon što su nazočne pozdravili predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti prof. dr. sc. Velimir Neidhart, Ravnatelj Hrvatskog instituta za povijest dr. sc. Gordan Ravančić te predsjednica Hrvatskog muzikološkog društva, ujedno i voditeljica projekta NETMUS19, prof. dr. sc. Vjera Katalinić, svoje plenarno izlaganje započeo je Philipp Ther sa Sveučilišta u Beču. Njegovo se izlaganje bavilo aristokratskim pokroviteljstvom i glazbenim mrežama koje su se razvile kao protuteža kraljevskom habsburškom dvoru što se pokazalo na primjeru karijere Jo-

sepha Haydna, odnosno njegove emancipacije od obitelji Esterházy. Izlaganje se bavilo i Mozartovim umrežavanjem u aristokratskim krugovima i njegovim pokušajem etabliranja kao neovisnog skladatelja u Beču.

Prva sesija, koju je moderirao William A. Everett, usredotočila se na temu umrežavanja. Katja Radoš-Perković održala je izlaganje o Sorkočevićевой takozvanoj talijanskoj mreži kontakata koja se izgradila netom prije njegova odlaska Beča i koja je se učvrstila tijekom njegova petomjesečnog boravka u glavnom gradu Monarhije. Ivana Horbec i Branko Ostajmer govorili su o izazovima komunikacije u glazbenom umrežavanju u plurikulturnoj Habsburškoj Monarhiji, dok je Jana Laslavíková (Bratislava) govorila o kazališnim druženjima kao mediju glazbenih mreža u Habsburškoj Monarhiji na kraju 19. stoljeća. Slijedilo je predavanje Vjere Katalinić, koja je istražila način na koji je zagrebačko kazalište bilo umreženo s njemačkim (glazbenim) pozornicama, odnosno snagu veza između gradova s »njemačkim kazalištima« i samih kazališnih družina, kao i veze između kazališnih družina i lokalnih institucija koje su im mogle osigurati glazbenike. Jutarnju sesiju zatvorile su Nuppu Koivisto i Saijaleena Rantanen (Helsinki), koje su govorile o bogatom i raznovrsnom glazbenom životu grada Vyborga 1900-tih godina. Sljedeća sesija, kojom je predsjedala Vjera Katalinić, također je bila posvećena temi umrežavanja, a otvorio ju je Stanislav Tuksar, koji je iznio rezultate istraživanja mađarske mreže kontakata Franje Ksavera Kuhača. Slijedila su predavanja Viktora Veleka (Ostrava), koji je govorio o Beču kao mjestu glazbenog umrežavanja Slaveana u »dugom 19. stoljeću«, Emese Sófalvi (Cluj-Napoca), koja je predstavila kompozicije Geoga Ruzitske i njegove veze s Bečom i Transilvanijom te Tomáša Slavickog (Prag), koji je izlagao o mreži austrijskih vojnih glazbi i češkim glazbenicima u južnom dijelu Monarhije. Posljednje predavanje vezano uz umrežavanje bilo je ono Waltera Kurta Kreysziga (Saskatoon), u kojem je autor obradio posjet Théodora Frédéricica Molta L. van Beethovenu 1825. godine, protumačivši ga kao svojevrsni početak recepcije Beethovena u Kanadi.

Sljedeća sesija, kojom je predsjedao Péter Bozó, bila je posvećena izvođačima te je obuhvatila četiri izlaganja vrlo različite tematike. Sesiju je otvorio Patrick Becker-Naydenov (Berlin), koji je govorio o dvosmislenom shvaćanju virtuoza u njemačkoj muzikologiji, dok je Clare Beesley (Den Haag) istražila korespondenciju glazbenice Marianne Davies, koja je od »čuda od djeteta« prerasla u virtuoza na glasharmonici. Lana Šehović Paćuka (Sarajevo) govorila je o recepciji hrvatskih gostujućih glazbenika u Sarajevu u periodu od 1878. do 1918, dok se zadnje izlaganje, ono Christiana Breternitza (Berlin), bavilo Richardom Wagnerom i njegovom vizijom novih instrumenata. Autor je na primjeru nastanka Wagnerove tube prikazao tipično umrežavanje skladatelja, dirigentata, aranžera, glazbenika i graditelja instrumenata u drugoj polovici 19. stoljeća.

Drugi dan simpozija bio je u potpunosti posvećen radionici koju su održali Pim van Bree i Geert Kessels (Den Haag). Uvodnu riječ imala je Maruša Zupančić,

koja je predstavila dio svojeg projekta *Influx of Musicians to the Slovene Lands During the Long 19th Century – Their Impact and Integration*. Radionica se održala s ciljem da se sudionici upoznaju s korištenjem *online* baze podataka *nodegoat*, koja je razvijena za istraživače u humanističkim znanostima. Osim unosa raznih podataka *nodegoat* omogućava i dijakronijske geografske vizualizacije, kao i vizualizacije društvenih mreža.

Treći dan simpozija započeo je drugim plenarnim predavanjem koje je održao Harry White (University College, Dublin). Fokus njegova istraživanja bili su simfonija i koncert, odnosno analiza dotičnih glazbenih vrsti kao uporišta kroz koje su skladatelji/ce dokazivali/e svoju autorsku prisutnost. Slijedila je prva od ukupno triju sesija posvećenih skladateljima, učiteljima i stilovima. Prvo izlaganje održala je Petra Babić govoreći o hrvatskim i mađarskim nacionalnopovijesnim operama kao sredstvima političkog predstavljanja u različitim političkim periodima. Yasushi Ueda (Tokyo) istražio je konstrukciju fenomena »staklenih perli« za klavir u 19. stoljeću, dok je Tatjana Čunko govorila o tome na koji je način glazbena moderna došla do Hrvatske, analizirajući koncertni i operni repertoar koji se izvodio od 1890. do 1920. u Zagrebu. Izlaganje Johna Chun-fai Lama (Hong Kong) osvijetlilo je francusko-japansku glazbenu dinamiku i pokazalo kako je zvuk glazbala *samisen* bio integralni dio malo istražene mreže intelektualno-kompozicijskih strujanja oko Mauricea Ravela. Ivan Moody (Lisabon) istražio je i predstavio mreže kontakata i utjecaja koje su se odrazile na život i stvaralaštvo portugalskog skladatelja Joséa Vianne da Motte, dok su posljednje predavanje u sesiji održale Ivana Tomić Ferić i Maja Milošević Carić obradivši kritike i feljtone Ambroza Novaka koji su objavljeni u razdoblju između 1917. i 1925. godine.

Drugom istoimenom sesijom predsjedao je Nicolae Gheorghită, a otvorila ju je Jana Lengová (Bratislava), koja je govorila o slovačkom skladatelju Jánu Levošlavu Belli i njegovu studijskom putovanju u jesen 1873. godine. Anna Belinszky (Budapest) u svojem je izlaganju dala uvid u Brahmsov proces revizije Klavirskog trija u H-duru s naglaskom na posebnu i intimnu mrežu kontakata te na komentare Brahmsovih prijatelja koji daju nove perspektive za razumijevanje razlika između prve i druge verzije djela. Slijedila su izlaganja Andreja Čepeca (Bratislava) o Johannu Nepomuku Batki kao glazbenom učitelju i izvođaču te ono Lis Lewis (Winchester), koja je istražila kontakte virtuozna na flauti Charlesa Nicholsona, dok je posljednje izlaganje u sesiji održao Ákos Windhager (Budimpešta), koji je govorio o institucionalizaciji mađarske glazbe te o osobama koje su velikoj mjeri bile zaslužne za nju – Franzu Lisztu, Ferencu Erkelu i Ödönu Mihalovichu.

Posljednjom sesijom posvećenom skladateljima, učiteljima i stilovima predsjedala je Lana Šehović-Pačuka. Prvo izlaganje naslova »Antonín Dvořák u ogledalu politike« održala je Kateřina Nová (Prag). Slijedilo je izlaganje Tihane Luetić, koja je istražila glazbu kao dio slobodnog vremena hrvatskih učenika na kraju devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća. Rad Williama A. Everetta (Kansas

City) govorio je o impresariju Georgeu Edwardesu i njegovu umrežavanju važnom za glazbenu komediju pred sumrak 19. stoljeća. Posljednje izlaganje u sesiji pripalo je Clemensu Gubschu (Beč), koji je predstavio Antona Brucknera kao učitelja s posebnim fokusom na manje poznate studente koji su pripadali Brucknerovu užem krugu.

Posljednje dvije sesije simpozija bavile su se temom izdavača, institucija i gradova. Prvom je predsjedao Harry White, a prvo izlaganje održao je Péter Bozó (Budimpešta), koji je demonstrirao složenu intelektualnu mrežu koju je dramski pisac Jenő Rákosi koristio za brojne prijevode popularnih francuskih, austrijskih i britanskih opereta. Peter Ruščin (Bratislava) pozabavio se ulogom Matice slovenske i Društvom sv. Adalberta u sakupljanju slovačkih katoličkih himana u drugoj polovici 19. stoljeća. Marija Benić Zovko istražila je godišnja izvješća HGZ-a te na osnovi toga predstavila glazbenopedagošku praksu druge polovice 19. stoljeća, dok je Andrea Daru (Budimpešta) izlagala o društvenoj i institucionalnoj pozadini osnutka Muzičke akademije Liszt Ferenc u Budimpešti. Slijedilo je izlaganje Lucije Konfic, koja je istražila kontakte Franje Ksavera Kuhača u Križevcima, a zatim ono Domagoja Marića, koji je govorio o zagrebačkim tzv. »povijesnim koncertima« iz 1916. godine kroz prizmu umrežavanja mladih glazbenika. Posljednja izlagačica u prvoj sesiji bila je Inja Stanović (Huddersfield), koja je istražila zbirku cilindara Juliusa Blocka, najranije sačuvane snimke Bacha, Wagnera, Chopina, Schumanna, Donizettija, Bizeta, Čajkovskog, Verdija i mnogih drugi.

Posljednjom sesijom simpozija predsjedao je Philipp Ther. U prvom je izlaganju Nicolae Gheorghită (Bukurešt) govorio o tisku bizantskih napjeva i njihovoj glazbenoj mreži na prostorima rumunjskih kneževina, Balkana i Carigrada tijekom prve polovice 19. stoljeća. Slijedilo je izlaganje Sare Ries, koja je istražila Kuhačeve kontakte s izdavačima i knjižarima. Haiganuş Preda-Schimek (Beč) govorila je o glazbi s regionalnim konotacijama u inventaru izdavačke kuće H. F. Müllera, dok je Stefanie Liang (Graz) predstavila Leoncavallovu operu *I Pagliacci*, odnosno korespondenciju između skladatelja Ruggera Leoncavalla i izdavača Edoarda Sonzogna. Lili Veronika Békéssy istražila je mrežu institucija, glazbenika i plemića vezanu uz album za glasovir *Erzsébet-emlény*. Simpozij je zaključen izlaganjem Clemensa Kreutzfelda (Beč), koji se usredotočio na glazbene trgovine u predratnom Bostonu, stavljajući naglasak na njihove transatlantske aspekte. Simpozij, suvremeno umrežavanje velikog broja domaćih i inozemnih stručnjaka, rezultirao je novim kontaktima, kao i razmjenom rezultata i istraživačkih ideja koje će bez sumnje potaknuti nova istraživanja.

Sara RIES
Zagreb

LISABON, PORTUGAL – MEDREN 2021: 49TH MEDIEVAL AND RENAISSANCE INTERNATIONAL MUSIC CONFERENCE, 5-9. 7. 2021.

Već uistinu dobro ustaljen međunarodni kongres koji okuplja muzikologe i – bitno je istaknuti – glazbenike-istraživače ove godine se očekivano održao u nešto neobičnijem obliku. Organizatori su tako ponudili izlagačima sudjelovanje na daljinu te *in situ*, a time i osigurali neposredan živi prijenos svih predavanja te snimke dvaju koncerata iz lisabonskih crkava. Za razliku od prošlogodišnjeg kongresa koji se u potpunosti održao na daljinu iz škotskoga Edinburgha, ovogodišnji je bio pravo, višestruko osvježeno. Hibridnom prirodom najavio je povratak na organizaciju akademskih kongresa uživo, ali je bio i izvrstan primjer primjene suvremene tehnologije u skladu sa sve prisutnijim duhom digitalne humanistike (*digital humanities*), a time i digitalne muzikologije. Nadalje, budući da su se sve prezentacije prenosile uživo, a samim su time kasnije bile dostupne na platformi *YouTube*, napokon se izbjegla neugodnost preklapanja zanimljivih predavanja te je motiviranom posjetitelju s viškom vremena poslije samog kongresa omogućila njegovo pokrivanje u cijelosti.

Dvjestotinjak predavanja u pet dana oplemenila su dva koncerta: prvi je koncert upriličila vokalno-instrumentalna skupina *Vozes Alfonsinas* pod umjetničkim vodstvom Manuela Pedra Ferreira, jednog od organizatora kongresa, a izvela je različite vokalne i instrumentalne skladbe povezane s umjetničkim svijetom kralja Alfonsa X. Mudrog (1221-1284). Drugi koncert združio je gregorijanske napjeve iz portugalskih vrela (*Manuale processionum* iz 1596. te *Graduale [...] abbreviatum* iz 1546) s kasnorenesansnom portugalskom polifonijom (António Carreira, fra António Carreira, Filipe de Magalhães, Duarte Lobo i fra Manuel Cardoso) u izvedbi vokalne *Capelle Patriarchal* i ansambla korneta i trombona *Cornetas & Saccubuxas de Lisboa* pod zajedničkim vodstvom Joãoa Vaza. Kongres je bio popraćen i izložbom glazbenih vrela u Nacionalnoj biblioteci Portugala (*Biblioteca Nacional de Portugal*) te turističkim posjetom kasnogotičkomu Jeronimitskom samostanu (*Mosteiro dos Jerónimos*).

Kongres je bio uobičajeno organiziran u općenitije panele (paleografija, glazbena teorija, rukopisi, madrigali, ikonografija i organologija, instrumentalna glazba) i tematske panele. Niz ih je bio posvećen petstotoj obljetnici smrti Josquina des Preza (1521-2021), a njima je opravdano dominirao David Fallows. Većina predavanja i panela predstavila je netom završene istraživačke projekte ili one u tijeku, a na kongresu se održala i radionica oko digitalnog projekta *Citations: the Renaissance Imitation Mass* (R. Freedman i D. Russo-Batterham: *Echoes of Josquin: Counterpoint, Similarity, and the Digital Ear*). Raznolikost predavanja nemoguće je sažeti u ovako kratkom izvještaju, stoga autor ovog doprinosa izričito predlaže zainteresiranom čitatelju da potanko prouči program kongresa (dostupan na sljedećoj poveznici: <<https://medren2021lisbon.hcommons.org/programme-2>>) te da pripazi

na buduće publikacije nastale na temelju predavanja s kongresa, a autor će se prema vremenskom slijedu osvrnuti na najzanimljivije panele i predavanja.

U nizu iberijsko tematiziranih predavanja u skladu s lokacijom održavanja kongresa druga sesija *16th Century Iberian Polyphony* zaokupila je malo više pažnje. Uz ponovnu procjenu španjolskog rukopisa *Taranzona 5* **Kennetha Kreitnera** (University of Memphis), u kojemu višak lažnih atribucija Franciscu de Peñalosi potvrđuje njegovu bitnost za španjolski identitet šesnaestoga stoljeća, te analizu rimskog i venecijanskog višezbornog stila **Rachel Carpentier** (Boston University), njihove utjecajnosti te prisutnosti u opusu Philippa Rogiera, **Cory McKay** (Mariapolis College) i **María Elena Cuenca** (Universidad Autónoma de Madrid) digitalno su analizirali 926 skladbi Cristobala de Moralesa i Francisca Guerrera primjenom *machine-learning* tehnika i *Symbolic* softvera. Na temelju statističkih podataka uočili su stilske sličnosti misa i moteta dvojice skladatelja, postotak utjecaja skladatelja prethodnih generacija (Peñalosa, Anchieta, Escobar) na Moralesov i Guerrerov opus te prisutnost elemenata franko-flamanskog i iberijskog kompozicijskog sloga u njihovim opusima. Unatoč tomu što su opusi navedenih skladatelja potanko istraženi u literaturi, ovakva digitalna metodologija prvi se put primijenila na tako velikom broju skladbi te svakako pruža jasnu sliku toga što suvremena tehnologija može omogućiti glazbenoj analizi.

Sesija okupljena oko bratovština u urbanom zvučnom krajoliku (tzv. *urban soundscapes*) zauzela je ključno mjesto na ovogodišnjem kongresu u skladu s napretkom specijaliziranoga interdisciplinarnoga područja koje se počelo naglo razvijati od revolucionarna Carterova članka iz 2002. (vidi Carter, Tim, *The Sound of Silence: Models for an Urban Musicology*, *Urban History*, 29 (2002) 1, 8-18), ali i tematskom pripadnosti jednom od dvaju plenarnih izlaganja o kojima će kasnije biti riječi. Tematski panel naslovljen *Confraternities and the Urban Soundscape* obuhvatio je dvije sesije i šest predavanja, predstavivši i aktualni projekt CONFRASOUND (voditeljica Tess Knighton) koji istražuje doprinos bratovština urbanom zvučnom krajoliku iberijskoga poluotoka. **Ferran Escrivá-Llorca** (Valencia International University) istražio je utjecaj procesija bratovština *La Merced* i *Svetoga Trojstva* pri otkupljenju zarobljenika, zaključivši kako su u raznolikom zvučnom krajoliku dominirali napjev *Te Deum* te moteti pomiješani sa zvukom zvonjave i usklicima naroda, a kako vrela otkrivaju zanimljive podatke koji svjedoče o kontroli materijalnog i zvučnog prostora. **Erika Honisch** (Stony Brook University) ukazala je na ključnu ulogu španjolskih plemića i diplomata pri oblikovanju čeških bratovština *Tijela Kristova* i *Krunice*, koje su se od četrnaestoga stoljeća fokusirale na izvedbu pogrebnih obreda, a potom su počele sličiti skupinama poput talijanskih *laudesi* i njemačkih *Kantorei*, održavajući tako ne samo ispovjednu nego i društvenu ulogu. Do sličnog zaključka došla je i **Elisa Lessa** (Universidade do Minho), identificiravši u statutarnim dokumentima svečane proslave na kojima su sudjelovale bratovštine *Misericórdia*, *Santa Cruz*, *São Francisco Xavier*, *Santíssima Trindade*, *São João do Souto* te način na koji su pridonijele

glazbom zvučnom krajoliku portugalske Brage, a njezinoj društvenoj slici elementima društvenosti i političke moći. Drugi dio tematskog panela otvorila je **Ascensión Mazuela-Anguila** (Universidad de Granada), koja je na primjeru odnosa bratovštine i ženskog benediktinskog samostana *Sant Pere de les Puelles* u Barceloni u šesnaestom stoljeću dokazala poroznost zvučnih elemenata ranonovovjekovnoga urbano-ga samostana, odnosno tijesnu povezanost građana i samostanskih glazbenih ceremonija putem članstva u bratovštinama. U svojem je predavanju iznijela mnoštvo zanimljivih podataka iz arhivskih vrela, od kojih su najzanimljiviji ti da su redovnice bile članice bratovština, da su pjevale i svirale gudaće instrumente pa čak i imale učitelje pjevanja unatoč zastrašivanju te naputcima više instancije, a upravo su tako, pomiješane s redovnicima, i sudjelovale u javnim procesijama. Sljedeća predavanja predstavila su načine na koje digitalne humanističke metode mogu poslužiti u povijesnome istraživanju. **Sergio González González** (Universitat Autònoma de Barcelona) ukazao je na bitnost zvučnih teritorija bratovština iskazanih kroz gustoću zauzetosti naselja i procesijskih ruta u istraživanju zvučnih krajolika te je prikazao kako *Nodegoat* može poslužiti u mapiranju spomenutih parametara, a potom i u analizi zvučnih krajolika. To je pokazao na preliminarnom istraživanju četiriju taragonskih bratovština, aktivnost kojih je mijenjala zvučni krajolik u danima različitih svečanosti. Upravo je njihove urbane tragove zabilježio upotrebom alata *Nodegoat* te ostalih GIS-alata (*Geographic Information System*). O kartografiji aktivnosti bratovština govorio je i osnivač digitalne platforme *Historical Soundscapes* **Juan Ruiz Jiménez** (Real Academia de Bellas Artes de Granada), koji je, implementirajući podatke iz projekta CONFRASOUND, preliminarno pokazao koje podatke njegova platforma može ponuditi istraživaču: tako je geolociranje kuća i sjedišta bratovština poslužilo kao indikator gustoće naseljenosti članova oko glavne crkve u kojoj se razvijala njihova kulturna aktivnost, a mogućnost grafičke reprezentacije procesijskih ruta naznačila je ulogu institucija u »kolonizaciji grada«. Tim predavanjem završila je revolucionarna sesija, a u raspravi se digitalna i uživo prisutna publika dotakla bitnih aspekata istraživanja zvučnih krajolika i bratovština, poput već spomenutog utjecaja gustoće naseljenosti, ograničenja koja pružaju arhivski dokumenti, kvalitete i vrste vrela relevantnih za ovakav interdisciplinarni tip istraživanja.

Četiri predavanja trinaeste sesije naslovljene *Sounding the Bookshelf 1501* predstavila su vrela koja su se analizirala u sklopu projekta započetog 2020. godine na Sveučilištu u Sheffieldu pod vodstvom Tima Shepharda, cilj kojega je pročitati svih 358 znanih talijanskih prvotisaka, analizirati svaki spomen glazbe u različitim kontekstima, a potom utemeljiti pretraživu bazu podataka. Prve rezultate ovog interdisciplinarnog projekta predstavili su **Ciara O'Flaherty**, koja je govorila o spomenu glazbe u antologijama suvremene poezije kasnog petnaestog stoljeća, **Laura Stefanescu**, koja je obradila *De gloria et gaudiis beatorum* Zaccarije Lilia, a koji sadrži osjetilni opis života poslije smrti, posebno se naslonivši na doživljaj zvuka, **Oliver Doyle**, koji je iz astrološkog vodiča iscrpio suvremene ideje o odnosu pla-

neta i formaciji identiteta s posebnim naglaskom na govor, glas, sluh, talent za stvaranje i reprodukciju glazbe, ali i kako je glas bio cijenjen na prijelazu u šesnaesto stoljeće, dok je **Tim Shephard** predstavio tretman glazbenih pojmova u latinskoj gramatici Niccolò Perottija naslova *Cornucopiae*.

Paralelno s trinaestom u tijeku je bila i šesnaesta sesija koja se bavila glazbenim razmjenama preko Mediteranskoga mora, a autoru je bila zanimljiva ne samo zbog njegova sudjelovanja pri istoj nego i zbog direktne veze s hrvatskom historiografijom – što općom, kulturnom, to glazbenom. Tematski je panel bio razdijeljen u dvije sesije s četiri predavanja, a predstavio je široku paletu ideja koje su razmatrale ne samo razmjenu putem Mediteranskog mora nego i oblikovanje mediteranskoga identiteta u lokaliziranim mjesnim zajednicama regije te ustaljenja dugotrajnih tradicija koje su posljedično oblikovale suvremenu sliku Mediterana. **Alexandros Maria Hatzikiriakos** (I Tatti – Harvard University Center for Italian Renaissance Studies) predstavio je osnovni metodološki problem istraživanja Mediterana kao kulturološkog koncepta koji seže do inicijalnog istraživanja Ferdinanda Braudela, **Lucia Marchi** (De Paul University) tada je pokazala kako je franjevačka predanost misionarskom pozivu rezultirala mnogim glazbenim razmjenama širom Mediterana u trinaestom i četrnaestom stoljeću kroz nekoliko narativnih vrela, a **Giulia Accornero** (Harvard University), potaknuta historiografskim interesom Georga Farmera, ispitala je do koje je mjere glazbena notacija utjecala na konstrukciju koncepta zapadnjačke umjetničke glazbe te politike etničke diskriminacije u kolonijalnoj sjevernoj Africi ranog dvadesetog stoljeća. **Giuliano Danieli** (King's College, London) je na primjeru triju Pasolinijevih filmova (*Dekameron*, *Medeja* i *Edip*), upotrijebivši marksističke i postkolonijalne teorije na glazbenu analizu, pokazao da su glazba i folklor bili iznimno bitni u Pasolinijevoj konstrukciji mediteranskog identiteta.

Dvadeseta sesija, odnosno drugi dio mediteranskog panela otvorila je **Tül Demirbaş** (Universität Bern) predstavivši otomanske dvorske festivale (*atmeydanı*) šesnaestoga stoljeća te kroz izabrane književne i vizualne primjere dokazala kako se politička moć jasno odražavala u raznolikosti te razini spektakla određenih događaja. **Nicolò Ferrari** (University of Huddersfield) pokazao je kako su zapadnjaci percipirali Turke te kako je politička i ratna trauma oblikovala percepciju Turaka u ranonovovjekovnim glazbenim djelima i traktatima, koja su tako pomogla oblikovati izraz europske moralnosti i kulturne superiornosti. Autor ovoga doprinosa (**Tin Cugelj**, Universität Bern) pridonio je mediteranskom panelu analizom glazbenih, odnosno auditivnih elemenata dubrovačke tijelovske procesije petnaestoga stoljeća i njihovom poredbom s istim procesijama u Veneciji i Barceloni da bi zaključio kako su sve tri procesije dijelile određene elemente, i to ne samo zbog visoke razine prisutnosti Katoličke Crkve nego i zbog uskih međusobnih političkih veza i migracija, ali su istovremeno, zahvaljujući tradicionalnosti, zadržale visok stupanj individualnosti. Ostavši u jadranskome »susjedstvu«, **Giuseppe Sanfratello** (Università di Catania) prvi je sustavno istražio polifono pjevanje Krfa, Kefa-

lonije i Zakintosa, a dokazao kako zbog ključnoga geografskog položaja dijeli sličan idiom s različitim glazbenim kulturama regije, poput hrvatskoga klapskog pjevanja.

Posljednji, ujedno i najradikalniji panel, za koji autor ovog doprinosa vjeruje da će se u budućnosti smatrati povijesnim, nazvan je *Rethinking Women and Sound in the Middle Ages: Perspectives on Patronage, Voice, Song, and Authorship*. Navedeni je panel predstavio ženski doprinos stvaranju glazbe u srednjem vijeku u širem srednjovjekovnom narativu i u tom kontekstu ponudio nove istraživačke perspektive. **Mary Channen Caldwell** (University of Pennsylvania) predstavila je aktivnu ulogu žena u kompilaciji, adaptaciji i izvođenju latinskih pjesama diljem srednjovjekovne Europe na primjeru rukopisa *Hortus deliciarum* iz dvanaestoga stoljeća (kompilirala Herrad iz Hohenburga) za upotrebu u ženskom samostanu u Hohenburgu. **Brianne Dolce** (Institute of Historical Research, University of London) na primjeru dokumenata koji bilježe progon zbog krivovjerja i neortodoksne vjere u regiji Arras pokazala je kako su žene bile integralni dio vjerskih zajednica te kako su zapravo bile ključne osobe u mrežama raspodjele rukopisa u široj regiji. Iz zanimljivih arhivskih dokumenata možda je najznačajniji spomen žena glazbenica u trinaestome i četrnaestome stoljeću, obilježenih terminima poput *cantetrelle*, *jocosa*, *joculatrix*, *menestrella feme Henri*, *cantrix*, *crieresse*, i *jougleresse*. **Gillian L. Gower** (University of Denver, University of Edinburgh) preispitala je odnos i pokroviteljstvo engleske kraljice Ivane Navarske i Johna Dunstapla te mjeru u kojoj su skladateljve kompozicije posvećene sveticama bile povezane sa srednjovjekovnim konceptima majčinstva i ženske kraljevske obitelji. **Lisa Nielson** (Case Western Reserve University) zaključila je sesiju iznimnim predavanjem o djelovanju glazbenica na srednjovjekovnim islamski orijentiranim dvorovima te o njihovu utjecaju na glazbenu kulturu. Svjedočanstva su o njihovim vještinama i izvedbama u arapskim izvorima brojna, a među najzanimljivijima Nielson je istaknula ona o transvestitskim izvođačima koji su se redovito poigravali spolom i rodom te iz čijih se izvedbi može iščitati što čini »žensku izvedbu« u islamski orijentiranome zvučnom krajoliku.

Dva plenarna izlaganja stavila su naglasak na dva interdisciplinarna istraživačka područja koja trenutno doživljavaju vrlo velik procvat u međunarodnom akademskom krugu. U skladu s tako potrebnim i sukladno tomu tako plodnim istraživanjem uloga žena u stvaranju, reprodukciji i očuvanju glazbe te u generalnom utjecaju na događaje u općoj i glazbenoj povijesti **Luisa Nardini** (The University of Texas at Austin) predstavila je ulogu i utjecaj benediktinskih redovnica u južnoj Italiji prije trinaestoga stoljeća. Njihovu je kreativnost iscrtila raznovrsnim rukopisima povezanim sa ženskim institucijama, a oni su potvrdili da redovnice nisu samo bile sposobne skladati i prepisivati liturgijske napjeve nego su i aktivno sudjelovale u društvenom i kulturnom životu svojega vremena, osiguravajući si tako privilegirane razmjene s institucijama izvan regije. Nardini je živopisno pri-

kazala ulogu i bitnost žena u produkciji i distribuciji liturgijskih knjiga trinaestoga stoljeća te je uvelike pridonijela trenutnom istraživanju. S druge strane, u skladu s napretkom istraživanja na području zvučnih krajolika **Tess Knighton** (ICREA / Universitat Autònoma de Barcelona) predavanjem je upozorila na potrebu za istraživanjem župnih crkava urbanih zajednica te njihova doprinosa urbanim zvučnim krajolicima u odnosu na katedralne crkve, koje su zadnjih desetljeća činile glavninu istraživanjā, a uglavnom zbog dostupnosti arhivskog materijala. Na primjeru crkve *Santa Maria del Pi* u Barceloni Knighton je u periodu od 1453. do prve polovice sedamnaestoga stoljeća zabilježila niz zvukova koji su označili zvučni teritorij župne crkve, naslonivši se na metodološke principe zvučnog prostora (*sound spaces*; Murray Schafer, 1993), akustičnih društava (*acoustic communities*; Barry Truax, 2001, 2007) te emocionalnih društava (Barbara Rosenwein, 2002, 2006, 2010). Uz potporu novijih istraživanja (projekti URBANMUSICS i CONFRASOUND) mapirala je uključenost župljana u zvučni krajolik crkve pomoću analize svakodnevnog djelovanja, bratovština, donacija, ritualnih prostora i urbanog ceremonijala (procesije, pogrebi). Na taj je način pridonijela boljem razumijevanju utjecaja i značenja župnih zvučnih krajolika za njihove sudionike ili svjedoke, zaključivši kako župne crkve možda nisu bile ekonomski sposobne kao katedrale, ali su smatrale zvuk jednako bitnim čimbenikom te su njegov nastanak podržale sukladno svojim mogućnostima.

Unatoč tehničkim i epidemiološkim poteškoćama koje možda nije potrebno spominjati, ovogodišnji MedRen još je jednom utvrdio svoj status visokokvalitetnog i usko specijaliziranog muzikološkog kongresa koji već godinama pomiče granice glazbenoga i interdisciplinarnoga istraživanja. Jedini nedostatak ovoga kongresa bio je fizička odsutnost hrvatskih imena i prezimena u programskoj knjižici te istraživačkih rezultata iz hrvatskih znanstvenoistraživačkih institucija. Njihovom prisutnošću ne bismo samo potvrdili svoju bogatu istraživačku aktivnost nego bismo dodatno utvrdili prisutnost u međunarodnom istraživačkom krugu u historiografskom kontekstu kojeg se Hrvatska i prečesto spominje. Sljedeće godine bilježi se jubilarni pedeseti kongres u švedskoj Uppsali, a autor ovoga doprinosa nada se da će broj pojedinih predavanja i tematskih panela iz hrvatskoga intelektualnoga kruga u sljedećim godinama kongresa samo rasti – ne samo u Uppsali nego i u Münchenu (2023) i Granadi (2024).

Tin CUGELJ
Bern, Švicarska

ZAGREB – 11TH SYMPOSIUM OF THE ICTM STUDY GROUP ON MUSIC, GENDER AND SEXUALITY, 24-28. 9. 2021.

Od 24. do 28. rujna 2021. na Muzičkoj akademiji u Zagrebu održao se 11. simpozij studijske skupine za glazbu, rod i seksualnost Međunarodnog savjeta za tradicijsku glazbu (ICTM Study Group on Music, Gender and Sexuality). Suorganizatori simpozija bili su Odsjek za muzikologiju Muzičke akademije u Zagrebu i Institut za etnologiju i folkloristiku. Simpozij se održao u hibridnom obliku na Muzičkoj akademiji u dvorani Stančić putem Zoom platforme.

Međunarodni savjet za tradicijsku glazbu (ICTM) najstarija je i najveća etnomuzikološka i etnokoreološka organizacija na svijetu koja okuplja istraživače glazbe i plesa iz oko 120 zemalja i u formalnim je odnosima s UNESCO-om. Savjet je podijeljen u studijske grupe, među kojima je i Studijska skupina za glazbu, rod i seksualnost, utemeljena 1985. godine s ciljem boljeg razumijevanja uloge glazbe u konstrukciji i refleksiji roda i rodnih odnosa u različitim društvenim i političkim sustavima.

Prošlogodišnji simpozij Studijske skupine za glazbu, rod i seksualnost ICTM-a bio je drugi u Hrvatskoj nakon onog koji se 1995. održao u Puntu na otoku Krku. Simpozij je okupio dvadeset i devetoro znanstvenika iz raznih dijelova svijeta, od kojih je deset svoje radove prezentiralo na Muzičkoj akademiji, a ostali putem aplikacije Zoom, raspravljajući o novim teorijskim i aktivističkim pristupima te istraživačkim temama vezanima uz glazbu i rod. Sesijama je također svakodnevno prisustvovala publika, u manjem broju fizički te po nekoliko desetaka ljudi *online*. Šira tema simpozija bila je *resilience* (otpornost) s naglaskom na trima specifičnije razrađenim tematskim strujama: *Voicing Resistance and Building Resilience Through Music and Music Scholarship* (Iskazivanje otpora i izgradnja otpornosti kroz glazbu i glazbenu znanost), *Musical Responses to Right-Wing Populism* (Glazbeni odgovori na desni populizam) i *Critical Questioning of Intersectionality And/or Interdependency* (Kritičko preispitivanje intersekcionalnosti i međuovisnosti). Unutar potonje tematske struje koncept intersekcionalnosti, shvaćen kao ulančavanje rodnih i seksualnih identiteta s drugim identitetskim kategorijama (poput klase, rase i drugih), kritički se propitao kako teorijski tako i putem konkretnih studija slučaja. Temi intersekcionalnosti bila je posvećena prva sesija na simpoziju u sklopu koje su referate održali Marko Kölbl (o izazovima intersekcionalne etnomuzikologije), Hadi Milanloo (o iranskim glazbenicama na Instagramu), Cornelia Gruber (o rasnim i historijskim stranputicama bečke *queer scene*) i Rasika Ajotikar (o odnosu rase i kaste u etnomuzikološkim istraživanjima).

Dio se referata nadalje bavio temama feminističkih glazbenica ili pak glazbenica koje prekoračuju društvene granice. Toj skupini pripadali su referati Tanje Halužan o zagrebačkim svatovskim glazbenicama, Vesne Ivkov o srpskim harmonikašicama, Navkiran Natt o ženama u popularnoj glazbi iz Punjaba te Prachi

Prabhu o emancipirajućim glazbenim praksama žena iz indijske Goe. Naila Ceribašić i Jelka Vukobratović izlagale su o ženama unutar rane hrvatske diskografije, Mukesh Kulriya o obnovi ženskog duhovnog pjevanja u Radžastanu, Chanda VanderHart o austrijskoj feminističkoj burleski, a Adriana Sabo o feminističkom rapu u Srbiji. Istraživanje Heidi Yin-Hsuan Dai bilo je usmjereno prema lezbijskoj *indie* sceni u Tajvanu, a Shzr Ee Tan prema zvučnim svjetovima migrantskih radnica u Singapuru. Iako su prakse koje su se analizirale žanrovski, prostorno, pa i vremenski vrlo udaljene, referati su poticali na žive rasprave o načinima na koje se žensko glazbeno stvaralaštvo potiskuje ili omalovažava te o glazbenicama koje se tom potiskivanju opiru.

Također, dio referata bavio se istraživanjem tradicionalnih rodni normi u različitim religijskim kontekstima. Talieh Atterzadeh izlagala je o religijskom zvukovlju kao muškoj praksi obilježavanja prostora, Marcia Ostashevski o kantoricama ukrajinske grkokatoličke crkve u Kanadi, a Jessica Roda o ženskoj umjetničkoj sceni unutar ultraortodoksne židovske zajednice. SueAnn Shiah istraživala je načine na koje kršćanska LGBTQI zajednica koristi duhovnu glazbu kao oslobađajuću praksu koja ih istovremeno drži povezanim s vjerskim identitetom, dok je etnografija Anaghe Tambe bila usmjerena prema religijskim glazbenim praksama podčinjene kaste zapadne Indije.

Unutar tematske struje izražavanja otpora i gradnje otpornosti najveći broj referata bavio se glazbenim otporima ljudi i zajednica nenormativnih rodni i seksualnih identiteta. U tom smislu referat Rachel Ong bavio se *underground* glazbenim scenama koje služe kao sigurni prostori za LGBTQ zajednicu u Kuala Lumpuru, dok je istraživanje Heather MacLachlan uputilo na nejednakosti unutar američkih LGBT zborova. Situira u dvama gradovima Sjeverne Amerike (Seattle i Toronto), istraživanja J. Michaela Kohfelda i Yun Emily Wang otkrila su subverzivne načine korištenja glazbenog *remixa* na *drag* sceni, a istraživanje Sama Garcije opiranje normativnosti *drag* scene izvedbama koje upućuju na fluidnost roda. Propitivanjem fluidnosti roda bavilo se i istraživanje Linde Cimardi o »trans-izvođenju« roda u glazbi i plesu zapadne Ugande, a autorefleksivni referat Pinar Eldemir ponudio je uvid u rad popularnog glazbenog sastava Imagine Dragons i način na koji pruža potporu pojedincima alternativnih rodni i seksualnih identifikacija. Simpozij je završio referatom Rebeke E. Moore koji je otvorio važnu temu seksualnog nasilja na etnomuzikološkim terenima.

Osim rasprava o istraživačkim temama i novim i starim teorijskim okvirima na simpoziju se održala i rasprava o budućnosti studijske grupe i organizaciji sljedećih simpozija u nepredvidivim globalnim uvjetima te je reizabran odbor grupe na čelu s dr. Markom Kölblom sa Sveučilišta za glazbu i izvedbene umjetnosti u Beču.

Jelka VUKOBRA TOVIĆ
Zagreb

**ZAGREB – MEĐUNARODNA MUZIKOLOŠKA KONFERENCIJA
PROJEKTA HRZZ-A I HAZU-A HRVATSKI GLAZBENI I LITURGIJSKI
KODEKSI SREDNJEGA VIJEKA: INTERDISCIPLINARNA OBRADA –
CROMUSCODEX70 I EUROPSKI KONTEKST, 4. 12. 2021.**

U subotu 4. prosinca 2021. održala se međunarodna (*online*) konferencija *CROMUSCODEX70 i europski kontekst*, na kojoj su se predstavili rezultati istraživanja četverogodišnjeg projekta Hrvatski glazbeni i liturgijski kodeksi srednjega vijeka: interdisciplinarna obrada Hrvatske zaklade za znanost. Voditeljica projekta je prof. dr. sc. Hana Breko Kustura iz Odsjeka za povijest hrvatske glazbe, članica suradnica HAZU-a. Konferencija je i ove godine uz muzikologe okupila vrhunske znanstvenike iz područja povijesti umjetnosti, liturgike, interpretacije srednjovjekovne glazbe te digitalne humanistike i umjetne inteligencije iz SAD-a, Njemačke, Francuske, Baskije, Švicarske i Hrvatske.

Prisutnima se pozdravnim govorom u pisanom obliku obratila akademkinja Koraljka Kos, istaknuvši da je *CROMUSCODEX70*, projekt koji u međunarodnom kontekstu komparativno proučava glazbene i liturgijske kodekse iz hrvatskih zemalja pohranjene u domaćim i inozemnim arhivima, jedini mogući metodološki pristup tomu bogatom i dosad nedovoljno poznatom i valoriziranom gradivu. Zatim je naglasila da se ovim projektom takvo gradivo uvrštava u svjetske znanstvene publikacije i predstavlja zajedničkim, ali i vlastitim značajkama, kao integralni dio europske srednjovjekovne kulturne baštine.

Voditeljica projekta i glavna organizatorica međunarodne konferencije Hana Breko Kustura, uz Marjanu Horvat s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, u nastavku je predstavila rezultate četverogodišnjeg znanstvenog interdisciplinarnog istraživanja *CROMUSCODEX70 (2017-2021)*. Cilj izlaganja bio je dati uvid u otkrića i okolnosti pronalaska najvažnijih novih i nepoznatih glazbenih fragmenata i kodeksa kako u Hrvatskoj tako i u inozemnim arhivima te predstaviti znanstvene radove proistekle iz istraživanja svih suradnika projekta tijekom zajedničkog rada. Projekt je iznjedrio 29 izvornih znanstvenih radova objavljenih na talijanskom, engleskom, francuskom i hrvatskom jeziku, sudjelovanje u pripremi e-knjige *Barlaam i Jozafat* Katarine Livljanić i ansambla Dialogos te šest radijskih emisija na Trećem programu Hrvatskoga radija. Studijska putovanja i istraživanja realizirala su se u Oslu, Oxfordu, Budimpešti, Münchenu, Sankt Petersburgu, Veneciji, Jeruzalemu, Würzburgu, Pragu, Zagrebu, Krku, Zadru, Šibeniku, Košljunu, Kamporu na Rabu, Trogiru, Splitu, Dubrovniku, Imotskom, Sinju, Korčuli i Orebiću, održale su se radionice na Sveučilištima u Dubrovniku i Splitu 2017, ostvarilo se sudjelovanje na konferenciji srednjovjekovne i renesansne glazbe MedRen iste godine u Pragu, od 2019. i suradnja s projektom *Corpus monodicum*, kojemu je voditelj predstojnik Instituta za muzikološka istraživanja Sveučilišta u Würzburgu profesor Andreas Haug, te prvo javno prezentiranje suradnji i rezultata istraži-

vanja projekta u obliku međunarodnog okruglog stola održanog u ožujku 2020. u Knjižnici HAZU-a. U predstavljanju novootkrivenih izvora voditeljica projekta Hana Breko Kustura istaknula je nekoliko fragmenata iz Korčule i Zadra, zatim antifonarij iz 15. stoljeća koji predstavlja prvi glazbeni izvor u kojem se prepoznaje poveznica s Bosanskom vikarijom, a koji se koristio u Dubrovniku te nove izvore za fenomen *cantus fractus – kyriale* iz Dubrovnika i *graduale* Giuseppea d'Andrija iz Kopra iz 1707, pohranjen u franjevačkom samostanu sv. Frane na obali Splitu, a koji sadrži jedini poznati primjer napjeva *Credo cardinalis* u stilu napjeva *cantus fractus* u Dalmaciji. Predstavljen je i kantual iz 18. stoljeća pohranjen u franjevačkom samostanu sv. Ante na Poljudu, potom franjevački rukopis iz 15/16. stoljeća koji predstavlja najstariji pisani trag hrvatskog jezika u gregorijanskom napjevu te naposljetku i *graduale* iz 15/16. stoljeća iz Kampa na Rabu koji je bio ukraden 1986. godine. Pronašao ga je lokalni ribar koji ga je gotovo uništenog i u fragmentima odnio u samostan sv. Eufemije, gdje se danas čuvaju tek ostatci nekoliko listova prilijepljenih na korice kodeksa. Tri iluminirana lista detektirana su kao hrvatska »svojina« u Tokiju u Japanu i čekaju svoj legalni povratak kao kulturno dobro u domovinu Hrvatsku.

Nakon pozdravnih govora i uvodnog predavanja »Projekt CROMUSCODEX70 – Četiri godine kasnije« voditeljice projekta glavni konzultant projekta Andreas Haug sa Sveučilišta Julius-Maximilian u Würzburgu, Institut za muzikološka istraživanja i Alexander Hartelt predstavili su novine opsežnog projekta *Corpus monodicum*, premijerno predstavljenog u Hrvatskoj u okviru ovog projekta na prethodnom okruglom stolu u ožujku 2020. godine. Na tom se skupu predstavila ideja, zadatci i ciljevi projekta, dok se na ovoj konferenciji prezentirao dosadašnji repozitorij digitalne zbirke jednoglasne nemenzurirane glazbe srednjega vijeka, kao i načini pretraživanja baze podataka i usporedbe posebnosti ili lokalnih varijanti istog napjeva u europskom kontekstu. Demonstracija na konkretnom primjeru prikazala je proces koji započinje rukopisnim izvorom iz kojega se prvo ekstrahira notno crtoviće, potom visine tonova upisanih neumatskih znakova, a naposljetku tekst i raščlamba na slogove koji se zatim pridaju određenom neumatskom znaku. Muzikolog taj materijal kolacionira i korigira te na taj način unaprjeđuje program i uči osobitostima pojedinog neumatskog notnog pisma. Konačan rezultat je suvremeni notni zapis jednoglasnog nemenzuriranog napjeva. Zahvaljujući projektu CROMUSCODEX70, u navedeni će se projekt, ako okolnosti dozvole, uvrstiti i hrvatski izvori.

U nastavku je slijedila suradnja triju glazbenika – Katarine Livljanić sa Schole cantorum Basiliensis iz Basela u Švicarskoj, Josepa Cabréa s Konzervatorija u Perpignanu i Musikenea, Muzičke akademije Baskije u San Sebastiánu, i Darija Poljaka s Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu – koji su u englesko-talijanskom predavanju naslova »Dalmatinsko zrcalo« ponudili pogled na hrvatsku ranu glazbu iz drugog kuta, odnosno drugačijeg od onog koji je prevladavao u posljednjih

osamdesetak godina, a kojim se nastojalo prikazati koju se glazbu može obilježiti »hrvatskom«. Stoga su na početku predavanja definirali »hrvatsko« u glazbi 17. stoljeća, opisali antologijski način predavljanja hrvatske rane glazbe putem koncertnih i festivalskih programa te ponudili program u kojem se djela smještaju u kontekst u kojem su mogla funkcionirati i u vremenu svojega nastanka. Dalmatinsko zrcalo jest projekt koji započinje rukopisom, a završava njegovom izvedbom.

Interdisciplinarnost projekta CROMUSCODEX70 došla je do izražaja izlaganjima stručnjaka iz drugih znanstvenih područja. Evanđelistar iz Šibenika predstavio je suradnik projekta, franjevac Domagoj Volarević s Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Ovim se izvorom Volarević bavio na samom projektu, ali (dijelom) i prilikom izrade doktorske disertacije koju je obranio pri Institutu za liturgiju Papinskog Ateneja svetoga Anselma u Rimu. Datirajući kodeks u 11. stoljeće, ustanovio je da se radi o najstarijem sačuvanom evanđelistaru koji se čuva na području Hrvatske. Iz kasnijih dodataka razvidno je da se rukopis obilato koristio, i to vrlo dugo čak i nakon izuma tiska. Analizirajući sadržaj rukopisa, ponajviše s liturgijskog aspekta, ponudio je redefiniciju hipoteze o mjestu nastanka i uporabe, ali i o načinu na koji je kodeks stigao do Šibenika.

Suradnica projekta Rozana Vojvoda iz Umjetničke galerije u Dubrovniku u prezentaciji »Apulijski i dalmatinski rukopisi iz jedanaestog stoljeća pisani beneventanom – osvrt na genezu oslikanih inicijala i specifičnu mješavinu bizantskih i zapadnih elemenata« istaknula je izrazitu sličnost u pismu i dekoraciji između izvora nastalih na tim područjima. Analizirajući rukopise koji se čuvaju u Nacionalnoj knjižnici u Napulju, u Nadbiskupskom arhivu u Bariju, i dalmatinske rukopise pohranjene na različitim lokacijama (Knjižnica Bodelian u Oxfordu, Mađarskoj akademiji znanosti i Vatikanskoj knjižnici), istražila je genezu dekorativnih elemenata koji čine inicijale, a sličnost između apulijskih i dalmatinskih rukopisa objašnjava ranijom predajom prototipova inicijala iz zajedničkog izvora – skriptorija u Montecassinu. Vojvoda je istaknula izrazite sličnosti između nekoliko rukopisa, dok je bizantske značajke razmatrala u širem povijesno-umjetničkom kontekstu.

Jedan od najvećih muzikoloških autoriteta u svijetu, emeritirani profesor Thomas Forrest Kelly s Odjela za glazbu Sveučilišta Harvard, izlaganjem »Centar i periferija: Beneventansko pismo u dalmatinskim glazbenim rukopisima« predstavio je svojevrсни nastavak na svoje prošlogodišnje plenarno izlaganje međunarodnog okruglog stola održanog u Zagrebu (5. ožujka 2020). On, naime, zaključuje da, sudeći prema sačuvanim izvorima, za hrvatske liturgijske rukopise ne vrijedi ideja da novo dolazi iz središta, a da periferija u tom procesu zaostaje. Zaključuje da su dalmatinski izvori iz paleografske perspektive sasvim suvremeni, ali ističe nužnost još veće interdisciplinarnosti jer svaka znanstvena disciplina polazi od svojih kriterija o dataciji i ostalim aspektima. Na inozemnim i hrvatskim primjerima prikazao je nekoliko različitih tipova beneventanske notacije, smatrajući da bi kodekse valjalo povezati prema tipu notacije. Iako bi se očekivalo razilaženje u notaciji

(onoj dalmatinskog tipa u odnosu na talijansku inačicu), notacije su podudarne, što svjedoči o tome da se na objema stranama Jadrana razvija isto nasljeđe Rimske liturgije. Već se na ovom mjestu počela razvijati rasprava koja je dovela do zaključka da su geografske barijere bile puno manja zapreka nego što se pretpostavljalo. Kolanje fenomena ovisilo je o političkim, a još i više o kulturnim okolnostima. Liturgijskim je materijalima cilj bio unificirani repertoar, pa se stoga i javlja istost ili podudarnost fenomena, a s kulturološke strane svakako i zbog osjećaja pripadnosti, a ne isticanja ili izdvajanja.

Konferenciju je u *online* izdanju pratilo tridesetak zainteresiranih pratitelja. Premda je pandemija spriječila održavanje konferencije uživo, virtualni se svijet pokazao dobrom alternativom. Naime, na skupu se razvila živa i zanimljiva rasprava sudionika i zainteresirane publike među kojom je bilo i mnogo studenata muzikologije te doktoranada.

Ovaj je projekt tijekom četiriju godina okupio najveće svjetske znanstvenike koji se bave glazbom i latinskim rukopisima srednjega vijeka. Relevantni izvori dokazuju da su hrvatske povijesne zemlje repertoarom i profilom svetačkih slavlja bile ravnopravni, odnosno sastavni dio latinskih europskih regija. Smještanjem hrvatskih izvora na europsku mapu srednjovjekovnih izvora i uklapanjem hrvatskih crkvenih lokaliteta u kontekst europske povijesti glazbe od 11. do 16. stoljeća definitivno su se ispunili zacrtani ciljevi projekta. Predani rad hrvatskih muzikologa i znanstvenika umreženih sa svjetskim stručnjacima iz različitih područja ponovno je rezultirao iznimnim znanstveno profiliranim skupom na kojem su se prikazali suvremeni pristupi istraživanjima kao i rezultati istih. Osobitosti ovog projekta – međunarodni profil, interdisciplinarnost, objektivnost u pristupu izvorima, suvremenost u načinu njihove obrade – koje su se predstavile na prethodnom izdanju na ovom završnom javnom predstavljanju rezultata projekta CROMUSCO-DEX70 u potpunosti su došle do izražaja.

Daniela PERKOVIĆ
Rijeka